

Marek Porzycki
Uniwersytet Jagielloński

Olena Sharvan
Uniwersytet Jagielloński

Prawo wykroczeń i prawo karne jako instrument zwalczania nielegalnego off-roadu – czy wskazane jest zaostrzenie przepisów?

I. Wstęp – zarys problemu

Od kilku lat coraz częstszym widokiem w polskich górach i na innych terenach leśnych są motocykle crossowe oraz tzw. quady (czterokołowce), których kierowcy uprawiają jazdę terenową poza drogami publicznymi. Rosnąca popularność tego „sportu” jest zjawiskiem szkodliwym zarówno dla przyrody, jak i dla innych turystów narażonych na hałas, spaliny i ryzyko kolizji, a pośrednio obniżającym atrakcyjność turystyczną wielu polskich regionów. Mimo że poruszanie się pojazdem silnikowym poza drogą publiczną stanowi w większości przypadków – jak zostanie dalej wskazane – wykroczenie, ściganie takich zachowań przez Policję i inne służby jest w chwili obecnej skrajnie nieefektywne. Przyczyn tego stanu rzeczy jest kilka. Ściganie sprawców wykroczeń mogących się szybko przemieszczać w trudno dostępnym terenie jest trudne, a przy tym wymaga nieproporcjonalnego wysiłku w porównaniu ze stosowanymi zazwyczaj sankcjami. Powoduje to lekceważenie problemu przez niektórych przedstawicieli służb mundurowych. W niektórych okolicach problemem jest też tolerancja funkcjonariuszy policji dla popełniania wykroczeń przez sprawców będących osobami znanymi w miejscowej społeczności czy też osobiście danemu funkcjonariuszowi. Powszechnie lekceważony jest też obowiązek posiadania tablic rejestracyjnych, co utrudnia identyfikację sprawców wykroczeń.

Powyższe okoliczności przyczyniają się do narastającego poczucia bezkarności motocyklistów i kierowców czterokołowców poruszających się w miejscach niedozwolonych. Rosnąca demoralizacja sprawców coraz częściej skłania ich do agresywnych zachowań w stosunku do osób zwracających im uwagę na fakt naruszania przez nich prawa¹. Z drugiej strony na forach internetowych zdarzają się nawoływania do „wymierzania sprawiedliwości” na własną rękę przez umieszczanie w miejscach uczęszczanych przez kierowców quadów i motocykli stalowych linek czy gwoździ. Wcielenie takich zapowiedzi w czyn może zakończyć się tragicznie. Po obu stronach powszechniejsze przekonanie o bezsilności państwa. Poczucie bezkarności sprawców omawianych tu wykroczeń potęguje też fakt, że w bardzo rzadkich przypadkach, kiedy dojdzie do ich ukarania, zastosowane sankcje są nieproporcjonalnie niskie. Nielegalny off-road uprawiają z reguły osoby stosunkowo zamożne, które na wykorzystywane w celach „rekreacyjnych” pojazdy wydają kwoty rzędu od kilku do kilkudziesięciu tysięcy złotych. Tymczasem większość przypadków ukarania za wjazd pojazdem silnikowym do lasu albo na teren chroniony kończy się grzywną nałożoną w postępowaniu mandatowym, w kwocie nieprzekraczającej 500 zł, najczęściej w granicach 100–300 zł, a niekiedy stosowane jest tylko pouczenie². Ze względu na oczywistą ekonomiczną nieadekwatność, sankcje te straciły zatem jakąkolwiek funkcję prewencyjną.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie rekomendacji zmian sankcji groźących w polskim prawie za nielegalne uprawianie tzw. off-roadu, mających na celu przywrócenie im podstawowych funkcji sankcji przewidzianych w przepisach prawa karnego i prawa wykroczeń – w szczególności osiągnięcie

¹Np. w głośnym incydencie z Beskidu Małego z września 2012 r. kierowca quada umyślnie potrącił turystę powodując u niego obrażenia ciała (zob. *Wścikły kierowca quada staranował turystę w Beskidach*, http://bielskobiala.gazeta.pl/bielskobiala/1,88025,12605782,Wscikly_kierowca_quada_staranowal_turyste_w_Beskidach.html, data wejścia: 26.01.2013 r.).

²Przykładowo, w trakcie policyjnej akcji na Pustyni Błędowskiej w lipcu 2010 r. nałożono 12 mandatów karnych na łączną kwotę 1500 zł, skierowano cztery wnioski o ukaranie oraz udzielono 22 upomnień (zob. *Podsumowanie z Akcji Pustynia Błędowska*, <http://www.eolkusz.pl/2010/07/podsumowanie-z-akcji-pustynia-bledowska>, data wejścia: 26.1.2013). W rejonie Wadowic w sezonie letnim 2010 r. nałożono 10 mandatów karnych na łączną kwotę 2250 zł oraz skierowano jeden wniosek o ukaranie (zob. <http://www.stopquadom.pl/news/article/2010/11/08/podsumowanie-sezonu-w-wadowicach>, data wejścia: 26.01.2013 r.).

takiego stopnia dolegliwości dla sprawcy, aby zastosowane sankcje odpowiadały stopniowi winy sprawców oraz pełniły funkcję wychowawczą oraz prewencyjną³. Autorzy zdają sobie oczywiście sprawę, że samo zaostrzenie przepisów nie ograniczy zjawiska nielegalnego off-roadu bez poprawy efektywności ścigania związanych z nim naruszeń prawa. Zaostrzenie przepisów może jednak przyczynić się do należytego uwzględnienia społecznej szkodliwości omawianych zachowań przez policję i inne służby, a przykłady zastosowanych sankcji, nawet jeżeli początkowo nie będą liczne, mogą pełnić rolę prewencyjną, zarówno na poziomie prewencji indywidualnej, jak i ogólnej.

II. Zarys obecnego stanu prawnego

Przepisy ustawy z dnia 20 VI 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym⁴, w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 5 I 2011 r. o kierujących pojazdami⁵, które weszły w życie 19 I 2013 r., doprecyzowały definicje pojazdów używanych najczęściej do nielegalnego off-roadu. Ustawa wyróżnia pojęcia „czterokołowiec” oraz „czterokołowiec lekki” (art. 2 pkt 42b i 42c p.r.d.) oraz doprecyzowuje pojęcie „motocykl” (art. 2 pkt 45 p.r.d.). Zarówno czterokołowce, jak i motocykle są pojazdami samochodowymi zgodnie z art. 2 pkt 33 p.r.d. Pojazd samochodowy jest natomiast zgodnie z p.r.d. pojazdem silnikowym (zdefiniowanym w art. 2 pkt 32 p.r.d.), którego konstrukcja umożliwia jazdę z prędkością przekraczającą 25 km/h, przy czym określenie to nie obejmuje ciągnika rolniczego.

Na tle powyższych definicji nie ma zatem wątpliwości, że czterokołowce i motocykle są pojazdami silnikowymi, o których mowa w art. 29 ustawy z dnia 28 IX 1991 r. o lasach⁶ oraz w nawiązującym bezpośrednio do tego przepisu art. 161 ustawy z 20 V 1971 r. – Kodeks wykroczeń⁷. Każdy pojazd silnikowy

³ Na potrzebę zintensyfikowania zwalczania nielegalnego off-roadu, w tym stosowania dotkliwych kar, zwraca też uwagę Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w piśmie z dnia 18 XI 2012 r. adresowanym do Komendanta Głównego Policji, przekazanym do wiadomości Prokuratora Generalnego, Ministra Spraw Wewnętrznych oraz komisji sejmowych (http://www.stopquadom.pl/static/pressroom/documents/2012/Dec/06/pismo_Komendant_Glowny_Policji_quady.pdf, data wejścia: 26.01.2013).

⁴ T.jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 1137 z późn. zm., cyt. dalej jako: p.r.d.

⁵ Dz.U. Nr 30, poz. 151 z późn. zm.

⁶ T.jedn. Dz.U. z 2011 r., Nr 12, poz. 59 z późn. zm.

⁷ T.jedn. Dz.U. z 2010 r., Nr 46, poz. 275 z późn. zm., cyt. dalej jako: k.w.

jest również pojazdem mechanicznym w rozumieniu, w jakim pojęcie to pojawia się w przepisach ustawy z dnia 6 VI 1997 r. – Kodeks karny⁸ (np. w art. 178a)⁹.

Zgodnie z art. 71 ust. 2 p.r.d. pojazd samochodowy (a zatem także czterokołowiec oraz motocykl) jest dopuszczony do ruchu, jeżeli jest zarejestrowany i zaopatrzony w zalegalizowane tablice (tablicę) rejestracyjne.

Przepisem najczęściej łamanym przez amatorów nielegalnego off-roadu jest art. 29 ust. 1 ustawy o lasach przewidujący, że: „Ruch pojazdem silnikowym, zaprzęgowym i motorowerem w lesie dozwolony jest jedynie drogami publicznymi, natomiast drogami leśnymi jest dozwolony tylko wtedy, gdy są one oznakowane drogowskazami dopuszczającymi ruch po tych drogach”. Na terenach objętych obszarowymi formami ochrony przyrody w grę wchodzi również art. 15 ust. 1 pkt 18 ustawy z 16 IV 2004 r. o ochronie przyrody¹⁰, zgodnie z którym: „W parkach narodowych oraz w rezerwach przyrody zabrania się (...) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach stanowiących własność parków narodowych lub będących w użytkowaniu wieczystym parków narodowych, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody, przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska”. Zakres tego drugiego przepisu jest jeszcze szerszy, gdyż obejmuje on wszelkie pojazdy, a nie wyłącznie pojazdy mechaniczne.

Przepisami penalizującymi naruszenie powyższych zakazów są: art. 161 k.w. przewidujący karę grzywny dla sprawcy, który „nie będąc do tego uprawniony albo bez zgody właściciela lub posiadacza lasu, wjeżdża pojazdem silnikowym, zaprzęgowym lub motorowerem do nienależącego do niego lasu w miejscu, w którym jest to niedozwolone, albo pozostawia taki pojazd w lesie w miejscu do tego nieprzeznaczonym”, jak również art. 127 pkt 1 ustawy o ochronie przyrody przewidujący karę aresztu albo grzywny za naruszenie zakazów obowiązujących w m.in. parku

⁸ Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm., cyt. dalej jako: k.k.

⁹ Za pojazd mechaniczny w rozumieniu k.k. uznaje się każdy pojazd wprowadzany w ruch za pomocą własnego silnika, tak G. Bogdan, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do art. 117-277 k.k.*, Kraków 2006, teza 6 do art. 178a oraz powołana tamże uchwała SN z dnia 28 II 1975 r., V KZP 2/74, OSNKW 1975, nr 3–4, poz. 33.

¹⁰ T.jedn. Dz.U. z 2009 r., Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.

narodowym lub rezerwacie przyrody. W razie ukarania za wykroczenie z art. 127 ustawy o ochronie przyrody można ponadto orzec przepadek przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia, chociażby nie stanowiły własności sprawcy, a także obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny – nawiązkę do wysokości 10 000 złotych na rzecz organizacji społecznej działającej w zakresie ochrony przyrody lub właściwego, ze względu na miejsce popełnienia wykroczenia lub przestępstwa, wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej (art. 129 ustawy o ochronie przyrody).

Praktyka świadczy o tym, że powyższe sankcje są niewystarczające. W przypadku wykroczenia z art. 161 k.w., grzywna może co prawda teoretycznie wynieść do 5 000 zł (art. 24 § 1 k.w.), w praktyce jednak jest ona prawie zawsze nakładana w postępowaniu mandatowym, w którym jej górna granica wynosi, co do zasady, 500 zł (art. 96 § 1 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia¹¹). W większości przypadków nakładane są grzywny w granicach ok. 100–300 zł¹². Specyfika omawianych wykroczeń oraz trudność ich ścigania powodują, że sankcje te są oczywiście nieadekwatne i nie odstraszą w żaden sposób od ich popełniania, a nawet nie zmniejszają atrakcyjności uprawianego „sportu” dla potencjalnych sprawców.

Należy zwrócić uwagę w szczególności na następujące okoliczności.

Po pierwsze, większość poruszających się w niedozwolonych miejscach czterokołowców i motocykli nie jest zaopatrzona w tablice rejestracyjne, a ich kierowcy noszą kaski, co utrudnia albo wręcz uniemożliwia ich identyfikację bez zatrzymania sprawcy na gorącym uczynku.

Po drugie, większość sprawców omawianych wykroczeń popełnia je regularnie. Wskazuje na to sama specyfika uprawianego przez nich „sportu”, który wymaga poniesienia znacznych wydatków na sam pojazd oraz inny sprzęt. Pośrednio wskazuje na to również okoliczność posługiwania się pojazdami niezarejestrowanymi, czyli niewykorzystywanymi do poruszania się po drogach publicznych.

¹¹T.jedn. Dz.U. z 2008 r., Nr 133, poz. 848 z późn. zm.

¹²Na nieadekwatność postępowania mandatowego w opisywanych przypadkach zwraca uwagę W. Radecki, *Quady na obszarach przyrodniczo cennych – uwagi z zakresu prawa karnego na tle porównawczym (Polska, Czechy, Słowacja)*, Prokuratura i Prawo 2010, nr 1–2, s. 232.

Po trzecie, znikome ryzyko poniesienia konsekwencji w połączeniu z okolicznością, że sprawcami są z reguły osoby zamożne, które stać na przeznaczenie kilkudziesięciu tysięcy złotych na pojazd używany dla celów wyłącznie rekreacyjnych, powodują, że okazjonalna grzywna w wysokości nawet 500 zł traktowana jest jako stosunkowo nieznaczny dodatkowy koszt uprawianego „sportu”.

III. Propozycje zaostrzenia sankcji za wjazd pojazdem silnikowym do lasu w miejscach niedozwolonych

W świetle powyższych okoliczności wskazana wydaje się zmiana przepisów polegająca na wprowadzeniu za omawiane wykroczenia sankcji adekwatnych do ich społecznej szkodliwości, stanowiących rzeczywistą dolegliwość dla sprawców, a także dostosowanych do tego, że większość sprawców wykroczeń związanych z nielegalnym off-roadem nie popełnia ich jednorazowo. Zmian nie wymaga, co do zasady, sam zakres przepisów, który w sposób adekwatny określa zakres penalizowanych zachowań¹³. Wskazane jest jednak wprowadzenie możliwości, a w niektórych przypadkach obowiązku, orzekania środka karnego przypadku pojazdu służącego do popełnienia czynu, jak również obligatoryjne orzekanie zakazu prowadzenia pojazdów takiego samego rodzaju, jak pojazd służący do popełnienia czynu. Potrzebne jest także surowsze traktowanie sprawców posługujących się pojazdami pozbawionymi tablic rejestracyjnych, w przypadku których można domniemywać, że są one wykorzystywane głównie, jeżeli nie wyłącznie, do jazdy w miejscach niedozwolonych, a przy tym utrudniają one identyfikację sprawcy. Surowiej traktowani powinni być też sprawcy wjeżdżający w miejsca niedozwolone na terenach objętych obszarowymi formami ochrony przyrody, nie tylko w parkach narodowych i rezerwatach przyrody, ale również w parkach krajobrazowych i na obszarach Natura 2000. W tym drugim przypadku zasadne jest naszym zdaniem wprowadzenie typu czynu zabronionego stanowiącego występki zagrożony karą pozbawienia wolności do roku¹⁴. Zagrożenie to miałyby szczególne znaczenie jako

¹³ Wskazane byłoby wyraźniejsze wyróżnienie miejsc, w które wjazd jest dozwolony. Kwestia ta wykracza jednak poza zakres niniejszego artykułu.

¹⁴ Por. podobne rozwiązanie przyjęte w 2008 r. przez ustawodawcę słowackiego w § 305 ust. 2 Kodeksu karnego, zob. W. Radecki, *op.cit.*, s. 231.

czynnik odstrasżający przed popełnianiem podobnych czynów w warunkach powrotu do przestępstwa, gdyż mogłoby wtedy prowadzić do orzeczenia kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania.

Poniżej przedstawione zostaną propozycje zmian przepisów oraz ich uzasadnienie. Następnie omówione zostaną dodatkowo te zagadnienia związane z proponowanymi zmianami przepisów, które wymagają szczególnej analizy pod kątem zgodności z Konstytucją RP¹⁵ oraz systemowej spójności.

1. Typ podstawowy i kwalifikowany – wykroczenie określone w art. 161 k.w.

Obecny przepis art. 161 k.w. należy uzupełnić dodając typy kwalifikowane oraz przepisy przewidujące stosowanie środków karnych przypadku pojazdu służącego do popełnienia wykroczenia oraz zakazu prowadzenia pojazdów tego samego rodzaju, jak pojazd służący do popełnienia wykroczenia. Typy kwalifikowane oraz środki karne dotyczyłyby jedynie przypadków posługiwania się przez sprawcę pojazdem silnikowym.

Rekomendowane brzmienie przepisu:

W art. 161 Kodeksu wykroczeń dotychczasową treść oznacza się jako § 1:

„§ 1. Kto, nie będąc do tego uprawniony albo bez zgody właściciela lub posiadacza lasu, wjeżdża pojazdem silnikowym, zaprzęgowym lub motorowerem do nienależącego do niego lasu w miejscu, w którym jest to niedozwolone, albo pozostawia taki pojazd w lesie w miejscu do tego nieprzeznaczonym, podlega karze grzywny.”

Dodaje się § 2 – 5 w brzmieniu:

„§ 2. Kto popełnia wykroczenie określone w § 1 posługując się pojazdem silnikowym, którego dopuszczenie do ruchu wymaga zaopatrzenia w tablice rejestracyjne, a pojazd ten nie posiada tablic rejestracyjnych albo jego tablice rejestracyjne są nieczytelne, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 2 500 zł.

§ 3. Tej samej karze podlega, kto popełnia wykroczenie określone w § 1 posługując się pojazdem silnikowym, działając wspólnie z innymi osobami.

¹⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 IV 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

§ 4. *W razie popełnienia wykroczenia określonego w § 1, można orzec przepadek pojazdu silnikowego służącego do popełnienia wykroczenia, chociażby nie stanowił on własności sprawcy. W razie popełnienia wykroczenia określonego w § 2 lub § 3 oraz w razie ponownego popełnienia wykroczenia określonego w § 1 sąd orzeka przepadek pojazdu silnikowego służącego do popełnienia wykroczenia, a może orzec jego przepadek, jeżeli nie stanowił on własności sprawcy.*

§ 5. *W razie popełnienia wykroczenia określonego w § 1, § 2 lub § 3 orzeka się zakaz prowadzenia pojazdów silnikowych takiego samego rodzaju, jak pojazd służący do popełnienia wykroczenia.”*

Pojęcie „pojazdu silnikowego” w rekomendowanym brzmieniu przepisu należy rozumieć zgodnie z definicją zawartą w art. 2 pkt 32 p.r.d., a zatem obejmie ono zarówno czterokołowce, jak i motocykle. W świetle definicji z art. 2 pkt 32 p.r.d. zakresem proponowanego przepisu nie będą jednak objęte motorowery, co należy uznać za rozwiązanie słuszne z uwagi na to, że jazda tymi pojazdami w miejscach niedozwolonych jest w praktyce problemem o znikomej doniosłości. W przypadku motorowerów wystarczające są zatem sankcje przewidziane w art. 161 k.w. w jego obecnym brzmieniu. Nie ma także potrzeby wprowadzania dodatkowych sankcji za wjazd do lasu pojazdem zaprzęgowym.

Pierwszy z typów kwalifikowanych wykroczenia z art. 161 k.w. dotyczyłby sytuacji, gdy sprawca posługuje się pojazdem silnikowym z dodatkową okolicznością modalną polegającą na braku albo nieczytelności tablic rejestracyjnych, które byłyby wymagane dla danego pojazdu w celu dopuszczenia do ruchu. Czterokołowce (art. 2 pkt 42b p.r.d.) oraz motocykle (art. 2 pkt 45 p.r.d.) są pojazdami samochodowymi zgodnie z art. 2 pkt 33 p.r.d. i podlegają obowiązkowi dopuszczenia do ruchu. Zgodnie z art. 71 ust. 2 p.r.d., warunkiem dopuszczenia do ruchu jest zaopatrzenie pojazdu w tablice rejestracyjne, które zgodnie z art. 60 ust. 1 pkt 2 p.r.d. powinny być widoczne.

Wprawdzie obowiązek dopuszczenia do ruchu zgodnie z Prawem o ruchu drogowym dotyczy poruszania się po drogach publicznych, co nie ma miejsca w omawianej sytuacji, tym niemniej zwiększona szkodliwość społeczna czynu wyczerpującego znamiona proponowanego typu kwalifikowanego wynika z utrudnienia identyfikacji sprawcy w sytuacji, gdy pojazd nie jest zaopa-

trzone w tablice rejestracyjne. Z uwagi na noszenie kasków przez kierujących czterokołowcami i motocyklami, numer rejestracyjny pojazdu jest często jedynym sposobem ułatwienia identyfikacji poruszającej się nim osoby. Zaniechanie rejestracji pojazdu albo usunięcie z niego tablic rejestracyjnych wskazuje zatem z reguły na jego przygotowanie do nielegalnej jazdy w miejscach niedozwolonych, gdyż sprawca celowo utrudnia w ten sposób jego identyfikację. Powszechność tej praktyki jest jedną z ważniejszych przyczyn bezkarności nielegalnego off-roadu. Można przypuszczać, że niezarejestrowane czterokołowce oraz motocykle crossowe w zdecydowanej większości przypadków są przez właścicieli wykorzystywane wyłącznie, albo w zdecydowanej większości do jazdy w miejscach nielegalnych. W razie ujęcia sprawcy nielegalnego wjazdu w miejsce niedozwolone, brak tablic rejestracyjnych powinien być zatem traktowany jako okoliczność obciążająca, uzasadniająca zagrożenie surowszą karą.

Drugi typ kwalifikowany dotyczyłby sytuacji, w której sprawcy posługujący się pojazdami silnikowymi działają wspólnie z innymi osobami. Uzasadnieniem dla wyższego zagrożenia karą jest niewątpliwie większa szkoda w przyrodzie wyrządzona przez grupę sprawców posługujących się pojazdami silnikowymi w porównaniu z szkodą wyrządzoną przez jedną albo dwie osoby.

Z uwagi na charakter wykroczeń określonych w art. 161 k.w. wskazane jest także stosowanie w ich przypadku środków karnych przepadku pojazdu (art. 28 § 1 pkt 2 k.w.) oraz zakazu prowadzenia pojazdów tego samego rodzaju, jak pojazd służący do popełnienia wykroczenia (art. 28 § 1 pkt 1 i art. 29 k.w.). Oba środki karne stosowane byłyby jedynie w przypadku ukarania za wykroczenie z art. 161 k.w. popełnione przez sprawcę posługującego się pojazdem silnikowym. W porównaniu z typem podstawowym, stosowanie środka karnego przepadku pojazdu służącego do popełnienia wykroczenia byłoby obligatoryjne w obu typach kwalifikowanych, jak również w razie ponownego popełnienia wykroczenia przewidzianego w typie podstawowym przed uznaniem ukarania za niebyłę zgodnie z art. 46 k.w., czyli w ciągu dwóch lat od wykonania, darowania lub przedawnienia wykonania kary.

Podkreślić należy przede wszystkim to, że wykroczenie określone w art. 161 k.w., zwłaszcza jeżeli jest popełnione z użyciem czterokołowca albo motocykla crossowego, wiąże się z bardzo dużym ryzykiem jego ponownego popełnienia przez sprawcę.

Ryzyko to jest szczególnie poważne w przypadku proponowanych tu typów kwalifikowanych. Wskazuje na to głównie sama okoliczność, że sprawcą wykroczenia z art. 161 k.w. jest zazwyczaj osoba, która specjalnie w tym celu nabyła pojazd o wartości nawet kilkudziesięciu tysięcy złotych. Można się zatem spodziewać, że sprawca będzie chciał w dalszym ciągu wykorzystywać swój pojazd do ponownego popełniania wykroczeń. Na ryzyko takie wskazuje zwłaszcza brak tablic rejestracyjnych umożliwiających legalną jazdę po drogach publicznych. Możliwość orzeczenia przypadku pojazdu, a w przypadku typów kwalifikowanych albo ponownego popełnienia wykroczenia, obligatoryjny przypadek pojazdu, miałyby zatem głównie funkcję zabezpieczającą przed ponownym popełnianiem przez sprawcę wykroczeń tego samego rodzaju. Z uwagi na dolegliwość dla sprawcy nie do przecenienia byłby również związany z tym efekt prewencji generalnej.

Podobne uzasadnienie ma postulowane tu stosowanie środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów tego samego rodzaju, jak pojazd służący do popełnienia wykroczenia.

2. Wjazd do parku narodowego, rezerwatu przyrody albo na inne tereny chronione – występek określony w ustawie o ochronie przyrody

Szczególnie wysokim stopniem społecznej szkodliwości cechuje się uprawianie nielegalnego off-roadu na terenach objętych najważniejszymi obszarowymi formami ochrony przyrody, czyli na terenie parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych oraz obszaru Natura 2000. Wyższa szkodliwość tych czynów uzasadnia podwyższenie stopnia ich penalizacji i przekwalifikowanie z wykroczenia w występek zagrożony karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do roku, a w typach kwalifikowanych karą grzywny nie niższej niż 60 stawek dziennych i pozbawienia wolności do 2 lat. Typy kwalifikowane obejmowałyby, podobnie jak w przypadku wykroczenia z art. 161 k.w., uprawianie nielegalnego off-roadu na terenach chronionych w przypadku, gdy pojazd nie ma czytelnych tablic rejestracyjnych, jak również wspólnie z innymi osobami.

Rekomendowane brzmienie przepisu:

W ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody po art. 128a dodaje się art. 128b w brzmieniu:

„Art. 128b

1. Kto, naruszając przepisy prawa, wjeżdża pojazdem silnikowym, w miejscu, w którym jest to niedozwolone, na teren parku narodowego, rezerwatu przyrody, a także do lasu na terenie parku krajobrazowego, obszaru chronionego krajobrazu albo obszaru Natura 2000,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

2. Jeżeli sprawca przestępstwa określonego w ust. 1 posługuje się pojazdem, którego dopuszczenie do ruchu wymaga zaopatrzenia w tablice rejestracyjne, a pojazd ten nie posiada tablic rejestracyjnych albo jego tablice rejestracyjne są nieczytelne, podlega grzywnie nie niższej niż 60 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

3. Tej samej karze podlega, kto popełnia przestępstwo określone w ust. 1 wspólnie z innymi osobami.

4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 sąd może orzec przepadek pojazdu silnikowego służącego do popełnienia przestępstwa, chociażby nie stanowił on własności sprawcy. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 lub 3, a także za przestępstwo określone w ust. 1 popełnione na terenie parku narodowego lub rezerwatu przyrody lub w razie ponownego skazania za przestępstwo określone w ust. 1 sąd orzeka przepadek pojazdu silnikowego służącego do popełnienia przestępstwa, a może orzec jego przepadek, jeżeli nie stanowił on własności sprawcy.

5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, 2 lub 3 orzeka się zakaz prowadzenia pojazdów silnikowych takiego samego rodzaju, jak pojazd służący do popełnienia przestępstwa.

6. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, 2 lub 3 można orzec obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny – nawiązkę do wysokości 10 000 złotych na rzecz organizacji społecznej działającej w zakresie ochrony przyrody lub właściwego, ze względu na miejsce popełnienia przestępstwa, wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Zmiana kwalifikacji czynu z wykroczenia na występki, poprzez m.in. podwyższenie ustawowego zagrożenia karą, wskazuje wyraźnie na wysoki stopień społecznej szkodliwości czynu zabronionego. Zmiana taka byłaby zatem potwierdzeniem przez ustawodawcę istotnego znaczenia dobra prawnego chronionego proponowanym

przepisem ustawy o ochronie przyrody. Nielegalny off-road, szczególnie na terenach chronionych, nie stanowi jedynie naruszenia zakazu o formalnym charakterze, gdyż zachowania te spowodują bezpośrednio i realne zagrożenie dla obiektów przyrodniczych znajdujących się pod szczególną ochroną prawa, jakimi są rzadkie zwierzęta i rośliny oraz całe ekosystemy. To zagrożenie znacznie zwiększa społeczną szkodliwość czynu i wymaga surowszej reakcji o charakterze represyjnym. Uzasadnia to penalizację nielegalnego off-roadu na terenach chronionych jako występkę, a co za tym idzie, podwyższenie ustawowego zagrożenia karą.

Te same względy, a szczególnie zwiększone zagrożenie dla dóbr chronionych prawem oraz postać zamiaru i okoliczności popełnienia występkę określone w proponowanych przepisach jako znamiona kwalifikujące, przemawiają za wyodrębnieniem typów kwalifikowanych zagrożonych wyższą karą. Typy kwalifikowane czynów zabronionych są typami zmodyfikowanymi ze względu na okoliczności statyczne lub dynamiczne. Określenie czynu zabronionego jako typu kwalifikowanego świadczy o większej społecznej szkodliwości i naganności zachowania wyczerpującego jego znamiona. Uzasadnieniem dla wprowadzenia typów kwalifikowanych jest funkcja zabezpieczająca przed popełnieniem podobnych czynów w przyszłości oraz wychowawcza w stosunku do sprawcy, który już popełnił dany występki.

W teorii prawa karnego istnieją różne koncepcje funkcji kary grożącej za popełnienie przestępstwa. Na najogólniejszym poziomie wskazać można kierunek retributywny i prewencyjny. We współczesnym ustawodawstwie demokratycznych państw prawa przeważa koncepcja mieszana, zgodnie z którą sankcja pełni funkcję zarówno prewencyjną, jak i retributywną (sprawiedliwościową), a także kompensacyjną. Sankcje przewidziane obecnie za nielegalny off-road, w szczególności na terenach chronionych, nie spełniają żadnej z wymienionych funkcji. Obecny stan prawny jest daleki od realizacji założenia, że sprawiedliwa kara powinna odpowiadać stopniowi winy oraz społecznej szkodliwości czynu. Przewidziane obecnie sankcje nie pełnią też funkcji prewencyjnej, gdyż ich dolegliwość nie zmniejsza w zasadzie atrakcyjności popełniania wykroczeń, za które są stosowane. Jak już wspomniano powyżej, bardzo często grożąca kara jest traktowana przez sprawców nielegalnego off-roadu jako element kosztów uprawianego „sportu”. Na gruncie obowiązujących przepisów trudno też

mówić o realizacji wychowawczej funkcji sankcji, gdyż tak łagodna kara stwarza poczucie marginalnego znaczenia zakazu zawartego w normie sankcjonowanej, stwarzając tym samym u potencjalnych sprawców mylne przeświadczenie o niskiej wartości chronionego dobra prawnego.

Z uwagi na obecną systematykę przepisów zasadne wydaje się umieszczenie proponowanego przepisu w ustawie o ochronie przyrody. Jego zakres powinien łączyć zakres obecnego art. 127 pkt 1 w zw. z art. 15 ust. 1 pkt 18 ustawy o ochronie przyrody (czyli każdy ruch pojazdów na terenie parków narodowych i rezerwatów przyrody sprzeczny z art. 15 ustawy o ochronie przyrody) z art. 29 ustawy o lasach w zw. z art. 161 k.w. w odniesieniu do parków krajobrazowych i obszarów Natura 2000, gdzie obowiązywałaby zaostżona karalność nielegalnego wjazdu do lasu. Podobnie, jak w przypadku proponowanych kwalifikowanych typów wykroczenia z art. 161 k.w., zakres proponowanego przepisu powinien być przy tym ograniczony do pojazdów silnikowych, co obejmie czterokołowce i motocykle. W przypadku pojazdów innych niż silnikowe skala naruszania przepisów nie uzasadnia podwyższenia zagrożenia karą w porównaniu do stanu obecnego.

Możliwość orzeczenia obowiązku przywrócenia stanu poprzedniego albo nawiązki, przewidziana w rekomendowanym ust. 6 art. 128b ustawy o ochronie przyrody, została przejęta bez zmian z obecnego art. 129 pkt 2 tej ustawy.

IV. Stosowanie środków karnych

Odrębnego wyjaśnienia wymaga postulat stosowania w proponowanych przepisach środków karnych przypadku przedmiotu służącego do popełnienia wykroczenia albo przestępstwa oraz zakazu prowadzenia pojazdów. Na tle tego postulatu pojawia się bowiem kilka problemów.

1. Przepadek przedmiotu służącego do popełnienia wykroczenia albo przestępstwa

Proponowany schemat stosowania środka karnego przypadku pojazdu służącego do popełnienia wykroczenia albo przestępstwa jest zróżnicowany w zależności od typu (podstawowy albo kwalifikowany) oraz od tego, czy pojazd stanowi własność sprawcy, czy osoby trzeciej. W typach podstawowych wykroczenia

z art. 161 k.w. i występku z art. 128b ustawy o ochronie przyrody przepadek pojazdu byłby fakultatywny. Przepadek powinien być natomiast obligatoryjny w typach kwalifikowanych w sytuacji, gdy pojazd jest własnością sprawcy przestępstwa. Z powodów konstytucyjnych (zob. niżej) w sytuacji, gdy pojazd nie stanowi własności sprawcy, orzekanie jego przepadku powinno być zawsze fakultatywne.

Obligatoryjny przepadek pojazdu przy kwalifikowanych typach nielegalnego off-roadu jest uzasadniony potrzebą efektywnej realizacji funkcji prewencyjnej oraz zabezpieczającej. Formy nielegalnego off-roadu ujęte w proponowanych kwalifikowanych typach czynów zabronionych (wykroczenia oraz występku) świadczą o szczególnej motywacji sprawców, dla których hobby jest ważniejsze od przestrzegania ustalonych reguł porządku prawnego. Jak słusznie zaznacza J. Raglewski, przepadek przedmiotów sprzyja zarówno uświadomieniu nieopłacalności popełnienia przestępstwa (a obligatoryjność sankcji znacznie wzmacnia ten efekt), jak i utrudnieniu (uniemożliwieniu) kontynuowania działalności przestępczej poprzez pozbawienie sprawcy koniecznych do tego przedmiotów¹⁶, w omawianym tu przypadku pojazdu.

Pierwszym pojawiającym się tu problemem jest dopuszczalność oraz zasadność obligatoryjnego orzekania przepadku pojazdu służącego do popełnienia czynów zabronionych określonych proponowanymi typami kwalifikowanymi wykroczenia i występku. Należy najpierw zwrócić uwagę, iż nie ma żadnych przeszkód prawnych o charakterze formalnym dla wprowadzenia środka karnego w postaci obligatoryjnego przepadku przedmiotów służących lub przeznaczonych do popełnienia przestępstwa. Zgodnie z art. 28 § 2 k.w. środki karne, w tym przepadek przedmiotów, orzeka się, jeżeli przepis szczególny tak stanowi. Podobny przepis znajduje się w kodeksie karnym (art. 44 k.k.). Jedyną przesłanką formalną obligatoryjnego orzekania przepadku przedmiotów jest zatem wymóg istnienia przepisu szczególnego przewidującego obligatoryjność orzekania tego środka karnego.

Kolejnym pojawiającym się pytaniem jest pytanie o zgodność obligatoryjnego orzekania środka karnego przepadku pojazdu z zasadą proporcjonalności. Pomijając w tym momencie inne,

¹⁶J. Raglewski, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, Warszawa 2012, s. 661 (teza 8 do art. 44).

wskazane powyżej, racje przemawiające za orzekaniem przepadku przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, warto zaznaczyć, iż zasada proporcjonalności znalazła swoje odzwierciedlenie w przepisie uprawniającym sąd do orzeczenia nawiązki zamiast przepadku przedmiotów w sytuacji, gdy orzeczenie przepadku przedmiotów służących lub przeznaczonych do popełnienia przestępstwa byłoby niewspółmierne do wagi popełnionego czynu (art. 44 § 3 k.k.). W prawie wykroczeń jeszcze dalej idzie art. 30 § 5 k.w., zgodnie z którym przepadku nie orzeka się, jeżeli byłoby to niewspółmierne do wagi popełnionego wykroczenia. W przypadku skazania za występki związany z nielegalnym off-roadem sąd mógłby zatem zastąpić obowiązkowy przepadek pojazdu nawiązką w sytuacji, gdy wartość pojazdu byłaby niewspółmiernie wysoka w zestawieniu ze społeczną szkodliwością, wyrządzoną szkodą lub niebezpieczeństwem wywołanym w związku z popełnionym przestępstwem. W razie ukarania za wykroczenie sąd mógłby nawet w podobnej sytuacji odstąpić od orzekania obligatoryjnego przepadku. Powyższe przepisy dają zatem sądowi w pewnym zakresie możliwość miarkowania stosowania środka karnego przepadku przedmiotów i stanowią gwarancję zachowania zasady proporcjonalności także w przypadkach, gdy zgodnie z przepisem szczególnym przepadek przedmiotów jest obligatoryjny.

Zachowaniu zasady proporcjonalności będzie także sprzyjać okoliczność, że w zdecydowanej większości przypadków przestępstw i wykroczeń z proponowanych przepisów przepadkowi będą podlegały czterokołowce i motocykle, czyli pojazdy używane przez sprawców w celach rekreacyjnych, związanych często głównie z łamaniem prawa, a nie – jak miałyby to miejsce chociażby w przypadku samochodów osobowych – do zapewnienia sobie utrzymania czy codziennych dojazdów do pracy. Zastosowanie przepadku takiego pojazdu będzie zatem na tyle dotkliwe, aby zniechęcić sprawcę do ponownego popełniania podobnych czynów zabronionych, ale jednocześnie nie uniemożliwi mu codziennego funkcjonowania i nie pogorszy też znacząco jego sytuacji majątkowej, gdyż nie wpłynie na jego źródła utrzymania.

Kwestia dopuszczalności stosowania środka karnego przepadku pojazdu silnikowego wymaga także wyjaśnienia w świetle możliwości jego kwalifikacji jako przedmiotu służącego do popełnienia przestępstwa albo wykroczenia w rozumieniu art. 44 § 2 k.k.

oraz art. 30 § 1 k.w. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia w związku z orzeczeniami Sądu Najwyższego dotyczącymi orzekania przepadku pojazdów w razie popełnienia przestępstwa z art. 178a k.k. (prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego)¹⁷. Odmienne jednak, niż w przypadku przestępstwa z art. 178a k.k., pojazdu, którym sprawca wjeżdża do lasu albo do parku narodowego lub rezerwatu przyrody w miejscu niedozwolonym nie można uznać za przedmiot czynności wykonawczej wykroczenia z art. 161 k.w. oraz z art. 127 w zw. z art. 15 ust. 1 pkt 18 ustawy o ochronie przyrody (przedmiotem czynności wykonawczej jest las, park narodowy lub rezerwat przyrody), ale jest on narzędziem czynności wykonawczej¹⁸, czyli przedmiotem służącym do popełnienia wykroczenia.

Wątpliwość może pojawić się także na gruncie pochodzącego z lat 60. XX w. poglądu Sądu Najwyższego¹⁹, przyjętego również później przez część doktryny²⁰, zakładającego, że za przedmiot służący do popełnienia przestępstwa nie można uznać przedmiotu wymienionego w znamionach typu czynu zabronionego w taki sposób, że bez użycia tego przedmiotu nie da się popełnić przestępstwa określonego w tym typie. Należy jednak wskazać, że chodzi tu o pogląd daleki od oczywistości, znajdujący swoje uzasadnienie w stosunkowo subtelnym i nieoczywistym rozróżnieniu semantycznym²¹, ponadto wypracowany na gruncie zdecydowanie różniących się od obecnych warunków społeczno-gospodarczych. Trudno przytoczyć obecnie racjonalne argumenty za wykluczeniem stosowania przepadku przedmiotów służących sprawcy do popełnienia przestępstwa tylko z tego powodu, że użycie danego przedmiotu stanowi jedno ze znamion typu czynu zabronionego. Pogląd ten z pewnością nie stanowi pod-

¹⁷Wyrok SN z dnia 12 V 2009 r., IV KK 110/09, Legalis oraz uchwała SN z dnia 30 X 2008 r., I KZP 20/08, Legalis. Linię orzeczniczą kwestionującą możliwość orzeczenia przepadku pojazdu przy przestępstwie z art. 178a k.k. trudno jednak uznać za jednolitą, zob. wyrok SN z 26 II 2007 r., IV KK 56/07 oraz wyrok z 15 IV 2008 r., II KK 29/08, w których SN przyjmuje możliwość orzeczenia środka karnego. Zob. też krytyczne uwagi J. Raglewskiego, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna...*, s. 671-672, teza 31 do art. 44.

¹⁸M. Zbrojewska, [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 642, teza 5 do art. 161.

¹⁹Uchwała SN z 19 X 1961 r., VI KO 29/61, OSPiKA 1963, z. 1, poz. 14.

²⁰Zob. w szczególności na gruncie wykroczeń związanych z nielegalnym off-roadem W. Radecki, *op.cit.*, s. 232-233.

²¹Zob. J. Raglewski, *Glosa do wyroku SN z dnia 15 kwietnia 2008 r., II KK 29/08*, LEX/el., 2008, pkt 5.

stawowej zasady prawa karnego, znajdującej bezpośrednio oparcie w jego konstytucyjnych ramach. Jest on zresztą kwestionowany w nowszej literaturze wskazującej przykłady regulacji, w których przedmiot służący do popełnienia czynu zabronionego znajduje się wśród jego znamion, np. art. 159, 280 § 2 k.k.²² Z samej konstrukcji doktrynalnej nie wynika zatem niemożność przyjęcia przez ustawodawcę koncepcji od niej odmiennej i wychodzącej poza poglądy przyjęte w doktrynie, zwłaszcza niejednolitej. W pełni dopuszczalna wydaje się zatem interwencja ustawodawcy przewidująca wprost możliwość orzeczenia przepadku pojazdu zgodnie z proponowanym tu brzmieniem przepisów. Z uwagi na istotne powody przemawiające za stosowaniem środka karnego przepadku pojazdu w omawianych tu przypadkach, zasadne jest zatem odejście od wcześniejszej koncepcji i wprowadzenie wprost w ustawie przepisów przewidujących stosowanie środka karnego przepadku przedmiotu służącego do popełnienia przestępstwa albo wykroczenia, nawet jeżeli przedmiot ten określa jednocześnie jedno z jego znamion.

Kolejną wymagającą wyjaśnienia kwestią jest też zgodność z Konstytucją RP proponowanej tu możliwości orzeczenia przepadku pojazdu stanowiącego własność osoby trzeciej. Zgodnie z art. 44 § 7 k.k. wypadek przedmiotów służących lub przeznaczonych do popełnienia przestępstwa jest także możliwy w wypadku, kiedy nie stanowią one własności sprawcy. Należy jednak pamiętać, iż w tej sytuacji właściciel przedmiotu podlegającego przepadkowi nie jest bezbronny i zmuszony do bezwzględnego ponoszenia w każdym przypadku negatywnych następstw popełnienia czynu zabronionego przez sprawcę²³. Na gruncie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego wypadek przedmiotu należącego do osoby trzeciej jest dopuszczalny, ale powinien zostać poprzedzony rzetelną analizą sądową postawy właściciela²⁴. Trybunał podkreślił w szczególności, że właściciel wykonujący swoje prawo w sposób zgodny z prawem nie powinien narażać się na ingerencję władz publicznych w swoje prawo własności. Dlatego w przypadku, gdy

²²J. Raglewski, *ibidem*.

²³Zob. A. Orłowska, A. Antkiewicz, *Prawa osoby trzeciej wobec zagrożenia przepadkiem przedmiotów lub wobec orzeczonego przepadku w postępowaniu karnym*, Przegląd Sądowy 2006, nr 11–12, s. 170–171.

²⁴Wyrok TK z 29 VI 2005, SK 34/04, Legalis. Wyrażone w nim stanowisko Trybunał podtrzymał w uzasadnieniu wyroku z 14 X 2009, Kp 4/09, Legalis.

pojazd jest własnością osoby trzeciej, orzeczenie przypadku powinno być fakultatywne²⁵. Możliwość orzeczenia przypadku pojazdu należącego do osoby trzeciej będzie miała szczególną funkcję prewencyjną zwłaszcza w przypadku wypożyczalni czterokołowców funkcjonujących w pobliżu terenów chronionych. Właściciele wypożyczalni w chwili obecnej często godzą się na to, że ich pojazdy są wykorzystywane do jazdy po terenach chronionych albo wręcz do tego zachęcają. Ich postawę w takiej sytuacji należy ocenić jako jednoznacznie naganną, uzasadniającą według kryteriów określonych przez Trybunał Konstytucyjny ingerencję w ich prawo własności. Ryzyko utraty pojazdu wskutek orzeczenia jego przypadku zmusi właścicieli wypożyczalni do zwiększenia ostrożności, skłaniając ich w szczególności do informowania klientów o obowiązujących przepisach prawa, wymagania od nich powstrzymywania się od jazdy w miejscach niedozwolonych, jak również pobierania odpowiednich zabezpieczeń na wypadek naruszenia przez nich przepisów prawa. Zgodnie ze wskazówkami wyrażonymi w orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego, sąd orzekający o przypadku pojazdu dokonywałby rzetelnej analizy postawy właściciela pojazdu. Przepadek nie byłby zatem orzekany w sytuacji, gdy właściciel pojazdu dochował należytej staranności w celu powstrzymania jego użytkownika od jazdy w miejscach niedozwolonych, w szczególności jeżeli do naruszenia przepisów prawa doszłoby bez wiedzy i zgody właściciela pojazdu.

2. Obligatoryjny zakaz prowadzenia pojazdów określonego rodzaju

Proponowane obligatoryjne stosowanie zakazu prowadzenia pojazdów określonego rodzaju (np. czterokołowców albo motocykli) uzasadnione jest głównie funkcją prewencyjną mając na celu zmniejszenie ryzyka ponownego popełnienia przez sprawców wykroczeń i przestępstw określonych w proponowanych przepisach. W razie ponownego popełnienia takiego wykroczenia lub przestępstwa sprawca narażałby się dodatkowo na odpowiedzialność karną za prowadzenie pojazdu bez uprawnień

²⁵Należy jednak zauważyć, że pomimo wskazanego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w obowiązującym prawie istnieją przepisy przewidujące obligatoryjny przypadek przedmiotu nienależącego do sprawcy – np. art. 50a § 2 k.w. oraz art. 256 § 4 k.k.

(art. 244 k.k.)²⁶. Z uwagi na głównie rekreacyjne stosowanie takich pojazdów sankcja ta nie będzie przy tym nadmiernie dotkliwa, gdyż nie będzie prowadzić do utraty czy obniżenia zdolności zarobkowania sprawcy, który zachowa z reguły uprawnienia do prowadzenia pojazdów stosowanych w pracy zawodowej albo w celu dojazdów do pracy. Dolegliwość stosowanego środka karnego będzie zatem miała bardzo precyzyjny zakres ograniczając się do tych zachowań sprawcy, które mają bezpośredni związek z popełnionym wykroczeniem albo występkiem. Z uwagi na specyfikę środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów, obligatoryjność jego orzekania nie będzie ponadto wykluczała jego miarkowania przez sąd. Sąd będzie miał bowiem możliwość różnego określania długości trwania zakazu w granicach określonych w art. 43 § 1 k.k. (od roku do lat 10), a w przypadku wykroczenia w granicach określonych w art. 29 § 1 k.w. (od 6 miesięcy do 3 lat).

Zastosowanie w proponowanych przepisach środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów byłoby w pewnym stopniu odstępniem od przyjętej obecnie w prawie polskim zasady, że ten środek karny stosuje się wyłącznie w przypadku przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji oraz wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji. W prawie karnym zasada ta wyartykułowana jest wprost w art. 42 § 1 k.k. W prawie wykroczeń nie została ona przyjęta wprost w ustawie (art. 29 k.w.), ale środek karny zakazu prowadzenia pojazdów przewidziany jest wyłącznie w przepisach rozdziału XI k.w. określającego przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji. Proponowane rozszerzenie stosowania środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów uzasadnione jest jednak tym, że wprowadzić głównym dobrem prawnym chronionym przez omawiane przepisy

²⁶ Orzecznictwo Sądu Najwyższego przyjmuje jednoznacznie, że zakres zakazu prowadzenia pojazdów obejmuje wszelkie ogólnie dostępne miejsca, w których faktycznie odbywa się ruch lądowy, nie ograniczając się do dróg publicznych i miejsc z nimi zrównanych (zob. wyrok SN z 5 XII 1995 r., WR 186/95, OSNKW 1996, nr 3–4, poz. 19; wyrok SN z 11 X 2000 r., IV KKN 250/00, Prokuratura i Prawo 2001, dodatek „Orzecznictwo”, nr 4, poz. 19; wyrok SN z 5 V 2009 r., IV KK 432/08, R-OSNKW 2009, poz. 1068; wyrok SN z 15 XII 2011 r., II KK 184/11, OSNKW 2012, nr 1, poz. 11). W świetle powyższego poglądu można przyjąć, że podobnie należy traktować miejsca, w których faktycznie odbywa się ruch, pomimo, że jest to niezgodne z przepisami, takie jak lasy oraz tereny objęte obszarowymi formami ochrony przyrody, na których sprawcy popełniają wykroczenia związane z nielegalnym off-roadem. Sprawca wykroczenia nielegalnego off-roadu poruszający się pojazdem kwalifikującym się do rodzaju, co do którego został wobec niego orzeczony zakaz prowadzenia pojazdów, popełnia zatem zarazem przestępstwo z art. 244 k.k.

jest środowisko naturalne, ale wykroczenia (a według proponowanych przepisów także przestępstwa) popełniane przez sprawców nielegalnego off-roadu są również poważnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa osób poruszających się po szlakach turystycznych i leśnych ścieżkach, w szczególności turystów pieszych. Miejsca te nie są dostosowane do ruchu pojazdów silnikowych, a korzystający z nich piesi nie spodziewają się i nie muszą się spodziewać poruszania się po nich takich pojazdów. Dlatego każdy przypadek uprawiania nielegalnego off-roadu w miejscu niedozwolonym należy uznać za naruszenie reguł ostrożności obowiązujących przy poruszaniu się pojazdem silnikowym. Bezpieczeństwo osób legalnie korzystających z lasów i terenów chronionych, w szczególności w celach rekreacyjnych, jest zatem drugim, w zasadzie równorzędnym przedmiotem ochrony przez omawiane tu przepisy. Z tego powodu zasadne wydaje się zastosowanie środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów także w przypadku przestępstw i wykroczeń związanych z nielegalnym off-roadem, mimo że są one uregulowane poza rozdziałami Kodeksu karnego i Kodeksu wykroczeń określającymi przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji.

W tym kontekście należy wskazać na przekonujące stanowisko doktryny, że ograniczenia stosowania środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów do przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji nie należy rozumieć w sposób formalny jako odsyłającego do XXI rozdziału k.k., ale szerzej jako umożliwiające zastosowanie tego środka także w razie skazania za przestępstwa stypizowane poza tym rozdziałem. Najistotniejsze jest odwołanie się do przedmiotu ochrony, którym jest w pierwszym rzędzie bezpieczeństwo w komunikacji, ale może on obejmować także np. bezpieczeństwo powszechne, życie i zdrowie, czy mienie²⁷. Dla wykluczenia wątpliwości w tym zakresie można jednak rozważyć dodanie sformułowania „a także, jeżeli ustawa tak stanowi” do § 1 i 2 art. 42 k.k. W razie takiej zmiany art. 42 k.k. wprowadzenie środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów określonego rodzaju dla sprawców występku określonego w proponowanym powyżej art. 128b ustawy o ochronie przyrody nie budziłoby wątpliwości z punktu widzenia spójności systemu prawa, pomimo tego,

²⁷ Tak Z. Sienkiewicz, [w:] M. Melezini (red.), *System prawa karnego*, t. 6, *Kary i środki karne. Poddanie sprawy próbie*, Warszawa 2011, s. 585–587, nb 340–343.

że występki ten nie byłby formalnie przestępstwem przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji.

Rekomendowane brzmienie przepisu (proponowany nowy tekst został zaznaczony):

W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny w art. 42 § 1 i § 2 otrzymują brzmienie:

§ 1. Sąd może orzec zakaz prowadzenia pojazdów określonego rodzaju w razie skazania osoby uczestniczącej w ruchu za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, w szczególności jeżeli z okoliczności popełnionego przestępstwa wynika, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę zagraża bezpieczeństwu w komunikacji, a także, jeżeli ustawa tak stanowi.

§ 2. Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa wymienionego w § 1 był w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia określonego w art. 173, 174 lub 177, a także, jeżeli ustawa tak stanowi.

V. Inne aspekty karnoprawne

1. Zbieg z przepisami o wyrządzeniu szkody w przyrodzie

Określone w proponowanych przepisach wykroczenie lub występki związane z nielegalnym off-roadem, będące typami formalnymi, mogą znajdować się w zbiegu z przepisami o wyrządzeniu szkody w przyrodzie, np. z określającym typ skutkowy (materialny) art. 187 § 1 k.k. Istota zbiegu przepisów polega na tym, że ten sam czyn realizuje znamiona określone w więcej niż jednym typie czynu zabronionego²⁸. Wjazd pojazdem silnikowym na teren parku narodowego i zniszczenie lub znaczne uszkodzenie w ten sposób podlegającego ochronie elementu przyrody jest jednym czynem, który wyczerpuje znamiona dwóch typów czynów zabronionych. W przypadku takim proponowany przepis art. 128b ust. 1 ustawy o ochronie przyrody znajdzie się w stosunku krzyżowania z przepisem art. 187 § 1 k.k., dlatego będą one w zbiegu realnym. Zbieg ten może mieć postać zbiegu właściwego lub niewłaściwego ze względu na zasadę konsumpcji, której występowanie jest badane zawsze w odniesieniu do konkretnego czynu. W razie

²⁸ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 292–293.

zbiegu realnego niewłaściwego sprawca zostanie skazany na podstawie jednego przepisu, a w wypadku zbiegu realnego właściwego – na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów.

2. Nadzwyczajny wymiar kary oraz stosowanie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie

Wprowadzenie występku określonego w proponowanym art. 128b ustawy o ochronie przyrody wraz z podwyższeniem ustawowego zagrożenia karą w stosunku do sprawców czynów związanych z nielegalnym off-roadem nie oznacza rzecz jasna obligatoryjnego, czy nawet częstego orzekania kary w górnej granicy ustawowego zagrożenia. Stosunkowo częstą praktyką byłoby zapewne stosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary (art. 69 i nast. k.k.) albo warunkowego umorzenia postępowania karnego (art. 66 i nast. k.k.). Sprawca występku mógłby też na zasadach ogólnych korzystać z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 60 k.k.). W wypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania (co w praktyce miałyby zapewne miejsce bardzo rzadko, prawie wyłącznie w razie powrotu do przestępstwa) sprawca mógłby także, w określonych przypadkach, skorzystać ze zwolnienia od odbywania reszty kary (art. 77 i nast. k.k.). W przypadku wykroczenia w razie spełnienia odpowiednich przesłanek i warunków stosowane mogłyby być nadzwyczajne złagodzenie kary (art. 39 k.w.) lub warunkowe zawieszenie wykonania kary aresztu (art. 42 i nast. k.w.). Możliwość zastosowania powyższych instytucji sprzyja indywidualizacji odpowiedzialności karnej, w szczególności umożliwiając one dostosowanie stopnia represyjności do indywidualnych okoliczności występujących w przypadku danego czynu zabronionego. Jest ona zatem istotnym argumentem przeciwko ewentualnemu zarzutowi nadmiernej represyjności proponowanych zmian.